

Monumentnummer*: 521214

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 10 mei 2002
Kadaster deel/nr 82658/59

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*			
Tilburg		Tilburg		Noord-Brabant			
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Tuinstraat	66			5038 DD	Tilburg		
Tuinstraat	68			5038 DD	Tilburg		
Tuinstraat	70			5038 DD	Tilburg		
Kadastrale gemeente*		Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding		Grondperceel	
Tilburg		M				5522	
Tilburg		M				5520	

Omschrijving**

Inleiding

Voormalig CULTUREEL en VERGADERCENTRUM met KANTOOR en twee DIENSTWONINGEN van de R.K. Gildenbond Stichting uit 1898 naar ontwerp van de Tilburgse architect C.F. van Hoof in Eclectische stijl.

Na de in 1891 afgekondigde pauselijke encycliek Rerum Novarum is dit ambitieuze centrum van de prille katholieke arbeidersorganisatie ontstaan. Het gebouw gaf aan wat de strekking van de activiteiten van de organisatie zou zijn: de sociale en culturele verheffing van de katholieke arbeider, ondersteund door een eigen koffiehuis, werk- en vergaderruimte en een theater met mogelijkheden voor toneel en concerten. Het bestaat uit een voor- en een achterbouw. In het middengedeelte van de voorbouw, aan de Tuinstraat, bevinden zich onder andere het kantoor en het vergadercentrum. De dienstwoningen bevinden zich in de zijvleugels. In de achterbouw, op het achterterrein omgeven door bebouwing van de drie straten Telefoonstraat, Korte Tuinstraat en Langestraat, bevindt zich de theaterzaal. De hoofdingang is aan de zijde van de Tuinstraat. Rond 1960 is de theaterzaal aan de zuid- of achterkant met een eenlaagse aanbouw onder plat dak uitgebreid. Dit gedeelte valt buiten de bescherming.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Tussen 1917 en 1960 gaven hier regelmatig de twee officiële onderafdelingen van de R.K. Werkliedenvereniging en later de Katholieke Arbeidersbond (rechtvolgers van de Gildenbond) hun voorstellingen: de zangvereniging 'de Vereenigde Zangers' en de amateurtoneelvereniging 'de Propylaeëën'. Vooral de laatste heeft perioden gekend van grote regionale faam en trok bij uitvoeringen voor een breed publiek volle zalen. De verenigingen hebben een grote rol gespeeld in de vrijetijdsbesteding op cultureel gebied van de volksklasse. In het begin van de zeventiger jaren heeft de zaal nog dienst gedaan als trefcentrum voor jongeren: de Carnaby-club. Anno 1999 wordt de voorbouw gebruikt voor huisvesting en de achterbouw voor detailhandel.

Omschrijving

De tweelaagse onderkelderde symmetrische voorbouw op rechthoekige plattegrond heeft een hoge drie traveeën brede middenvleugel gedekt door een schilddak en drie traveeën brede lagere zijvleugels gedekt door een mansarde. De daken zijn voorzien van grijze kruispannen.

Centraal in de middenvleugel bevindt zich de hoofdingang van de Gildenbond bestaande uit een dubbele voordeur met een rondboog en een enkele tussenstijl in het bovenlicht. In de paneeldeuren gietijzeren doorzichtroosters. Links hiervan de bredere hoofdingang van de op het achterterrein gelegen theaterzaal bestaande uit een dubbele voordeur met ellipsboog in bovenlicht en twee tussenstijlen. In het basement tussen beide voordeuren een hardstenen gevelsteen met het opschrift: "prima lapis positus" en de datum 20.4.1898. In de rechtse travee van de middenvleugel een zesdeligvenster met ellipsboog in bovenlicht met twee tussenstijlen. De drie gelijke segmentboogvensters op de verdieping hebben een afwijkende indeling. Onder zijn ze T-vormig met naar binnendraaiende ramen en het vaste bovenlicht heeft twee tussenstijlen met rond gesloten midden- en rechtgesloten zijramen. Hierin gekleurd glas-in-lood. De middelste travee bevat een gehakte natuurstenen cartouche met daarin het bouwjaar. Hierboven bevindt zich in het dak een gemetselde Vlaamse gevel met natuurstenen voluten en bekroonde top gedekt door een zadeldak. De muuropening hierin heeft een segmentboog en in de top een oeil de boeuf. Boven de zijtraveeën houten dakkapellen met door een piron bekroond vierzijdig torendakje gedekt. De dienstwoningen vormen elkaars spiegelbeeld. De muuropeningen hier zijn voorzien van segmentbogen. De T-vensters op de verdieping volgen de boog, die van de begane grond en het bovenlicht van de voordeur zijn aan de bovenkant recht gesloten en hebben een boogvulling van siermetselwerk. De linker woning heeft nog de oorspronkelijke paneelvoordeur met smeedijzeren doorzichtrooster. In het dak van beide woningen twee houten kapellen met door een piron bekroond schilddakje gedekt. De kozijnen van de dakkapellen van de voorbouw en de deur- en raamkozijnen van de middenvleugel zijn voorzien van snijwerk. Het theater met rechthoekige plattegrond staat loodrecht op de voorbouw en sluit hierop aan via een korte verbindinggang. Het wordt grotendeels ingeklemd door belendende bebouwing en is gedekt door een wolfsdak voorzien van vier ventilatielantaarns op de nok. Het dak is belegd met grijze kruispannen. Aan de oostkant heeft de zaal over de volle diepte een lage eenlaagse uitgebouwde foyer onder plat dak met lichtkappen. De gevels van het theater hebben een indeling door lisenen. Elke travee heeft ter hoogte van het balkon twee of drie gietijzeren rondboogvensters met roedenverdeling. In de kopgevels bevinden zich bovendien naast de eerder genoemde vensters ook gietijzeren rondvensters met geometrische roedenverdeling. De traveeën van de zijgevels hebben een vierkante schoorsteen op het dak met manchet. Het opgaande werk bestaat uit een rode handgevormde baksteen gemetseld in kruisverband. De voorgevel aan de Tuinstraat is uitgevoerd als pilastergevel, deze wordt afgewisseld door speklagen van grijze baksteen. Bovendien is de gevel voorzien van een gele bakstenen plint en cordonlijst met een profielstenen rand. De plint is aangezet met hardsteen en de cordonlijst met een grijze baksteen. De pilasters worden door een boogfries met een rand van grijze baksteen met elkaar verbonden. De gevel wordt aan de bovenkant afgesloten door een kroonlijst op bakstenen consoles en kraagstenen. De kopgevels van het theater hebben een klimmend fries. Het oorspronkelijke interieur van de voorbouw is grotendeels weggetimmerd.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Zichtbaar zijn twee gietijzeren pilaren met Corintisch kapiteel, achthoekige schacht en basement, ter overspanning van de grote voorkamer van de Gildenbond. In beide dienstwoningen bordestrappen met gedraaide trappaal, kuipstuk en leuningwring. De hoge eenlaagse driebeukige theaterzaal van vijf traveeën diep heeft inwendig een rondlopend balkon dat door de toneelruimte doorbroken wordt. Het interieur is authentiek. Het bevat onder andere de toneelvloer, kleedruimten, zaal met balkon voorzien van stucgewelven en foyer met tegellambrizing en houten plafonds. Tien tweedelige gietijzeren pilaren met Corintisch kapiteel, een achthoekige schacht en basement dragen balkon- en kapconstructie. Het balkon heeft een houten balustrade.

Waardering

Het voormalig cultureel en vergadercentrum met kantoor en dienstwoningen is van algemeen belang. Het heeft cultuurhistorisch belang als voorbeeld van een sociaal-economische ontwikkeling, namelijk de stichting van een cultuurcentrum ter verheffing van de katholieke volksklasse; het is tevens van belang als belangwekkend voorbeeld van de typologische ontwikkeling van het volkstheater als gebouw voor de arbeidersbeweging. Architectuurhistorisch is het van belang vanwege het voor een katholiek complex uitzonderlijke gebruik van Eclectische stijlmotieven en de plaats in het oeuvre van de architect. Het gebouw is belangrijk vanwege de grote typologische en functionele zeldzaamheid. I

Hoofdcategorie

Sport, recreatie, vereniging en horeca

Subcategorie

Vergadering en vereniging

Functie

Vergadercentrum

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument